

‘Inspireren en bewegen’

Aan de slag met ondersteunende rollen in de lessen LO

Verstraete Stefanie

Haerens Leen

Tallir Isabel

Permentier Veerle

Vonderlynck Veerle

Met het boek ‘Inspireren en bewegen’ willen de auteurs leraren lichamelijke opvoeding inspireren om ondersteunende rollen te integreren in hun praktijklessen. Met ondersteunende rollen verwijzen we naar elke rol (bv. coach, scheidsrechter, feedbackgever, choreograaf...) waarin een leerling één of meerdere medeleerlingen ondersteunt bij of tijdens het bewegen. Zo kan een leerling bijvoorbeeld de ondersteunende rol van coach opnemen en zijn medeleerlingen aanwijzingen geven tijdens het spel. Hetzelfde gebeurt wanneer leerlingen elkaar in de rol van feedbackgever tips geven of bijsturen. Ook wanneer leerlingen de rol van choreograaf, evaluator of scheidsrechter opnemen, ondersteunen ze elkaars leerproces. Het ondersteunen wordt dus zeer breed bekeken en niet beperkt tot het helpen en bijstaan.

Ondersteunende rollen

Door het uitvoeren van ondersteunende rollen helpen leerlingen niet alleen elkaar. Leerlingen geven aan dat ze zelf ook meer inzicht in een beweging of spelvorm verwerven als ze elkaar mogen observeren en de kans krijgen om elkaar feedback te geven, te coachen, bij te sturen of te evalueren. Leerlingen in de rol van feedbackgever in gymnastiek krijgen bijvoorbeeld een zeer duidelijk beeld van de aandachtspunten van een steunsprong (bv. handen ver, bekken hoog), omdat ze de beweging meerdere keren en gericht bekijken, en hierover feedback geven aan een medeleerling. Hierdoor zijn ze na verloop van tijd beter in staat om aan te geven waarom een medeleerling al dan niet slaagt in het uitvoeren van de sprong. Wanneer leerlingen daarna zelf de sprong uitvoeren, gaan ze bewuster met deze aandachtspunten om en worden ze hierdoor zelf ook een betere beweger. Ze slagen er beter in zelf aan te geven waarom hun uitvoering al dan niet lukt.

We spreken van ‘ondersteunende’ rollen, omdat het integreren van deze rollen in de eerste plaats versterkend werkt voor de realisatie van bewegingsdoelen. Dit is cruciaal, want ook wij zijn ervan overtuigd dat het realiseren van bewegingsdoelen centraal staat in de lichamelijke opvoeding. Het werken met ondersteunende rollen draagt ook bij tot de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. Wanneer leerlingen elkaar coachen of feedback geven, of wanneer ze de rol van scheidsrechter of choreograaf opnemen, vereist dit dat ze leiding nemen, dat ze op een constructieve manier communiceren met elkaar, dat ze luisteren naar elkaar en zich steeds beter kunnen inleven in de andere leerlingen. Of anders gezegd, het werken met ondersteunende rollen zorgt ervoor dat leerlingen meerdere sociale competenties ontwikkelen. Omdat leerlingen die sociaal competent zijn, een positiever zelfconcept ontwikkelen, zal het werken met ondersteunende rollen ook het zelfconcept van jongeren versterken.

onafhankelijk van zijn of haar beginsituatie, in staat is om een rol te vervullen.

Het concept van de rollen

Een motorische competentie bestaat niet enkel uit vaardigheden (bv. vormspanning), maar ook uit kennis (bv. aandachtspunten) en attitudes (bv. geconcentreerd en met durf). Ook een rol kan je opdelen in vaardigheden, kennis en attitudes. Deze opdeling vormt dan ook de basis van het concept waarmee je als leraar een rol kan ontwerpen.

Maar hoe kan je als leraar ondersteunende rollen op een haalbare en efficiënte manier in jouw lessen integreren binnen de beperkte lestijden voor lichamelijke opvoeding? En wat zijn de voordelen, maar ook de uitdagingen van het werken met ondersteunende rollen? Om deze vragen te kunnen beantwoorden, werd met de steun van het expertisenetwerk van de lerarenopleiding AUGent (Associatie Universiteit Gent) een intervisiegroep opgericht. In deze intervisiegroep bundelden vier lerarenopleidingen van deze associatie AUGent (Arteveldehogeschool, Hogeschool Gent, de Hogeschool West-Vlaanderen en UGent) samen met zes gemotiveerde leraren de krachten om een bestaand concept voor het werken met ondersteunende rollen af te toetsen aan de praktijk. Er werden didactische materialen ontwikkeld zoals taakkaarten, ontwikkelingsschalen en videomateriaal. Leraren en leerlingen werden uitgebreid bevroegd over hun ervaringen met het werken met rollen. Kortom, er werd geëxperimenteerd, gediscussieerd, ontwikkeld en gereflecteerd. Het delen van kennis en ervaringen tussen onderzoekers, lerarenopleiders en leraren mondde uit in een boeiende en vruchtbare wisselwerking. De output van deze samenwerking resulteerde in een boek.

Misschien werk je nu al met helpers of feedbackgevers, of experimenteerde je al met de rol van scheidsrechter, choreograaf of coach? Misschien lukte het de ene les wat beter dan de andere, of slaagden sommige, maar niet alle leerlingen erin om de rol uit te voeren? De uitdaging voor elke leraar lichamelijke opvoeding ligt erin te zoeken naar manieren om elke leerling te stimuleren en te ondersteunen in zijn of haar persoonlijke ontwikkeling. Het concept dat hieronder wordt omschreven kan als leidraad dienen voor het ontwerpen van een rol. Het is een stapsgewijze aanpak om het werken met rollen meer systematisch voor te bereiden zodat elke leerling,

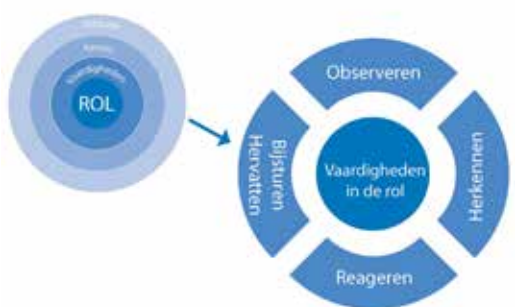
▲ Schematische voorstelling van de componenten van een rol

Vaardigheden

Stan krijgt van jou de opdracht om in een 3 tegen 3 spelsituatie voetbal de rol van scheidsrechter op te nemen. Welke vaardigheden voert Stan uit?

Stan zal verschillende vaardigheden uitvoeren in de rol van scheidsrechter. Misschien verwacht je dat Stan reageert wanneer de bal buiten is. Om te kunnen reageren zal hij het spel eerst observeren en zal hij de fout ook moeten herkennen. We onderscheiden hier dus drie vaardigheden: observeren, herkennen en reageren. Misschien wil je ook dat Stan na de overtreding bijstuurt of het spel terug in gang zet. In dit geval komt ook de vaardigheid hervatten aan bod.

We kunnen vier belangrijke vaardigheden onderscheiden die in elke rol uitgevoerd worden: observeren, herkennen, reageren en bijsturen of hervatten. Deze vier vaardigheden komen bij alle rollen terug en worden geïllustreerd in onderstaande figuur.

Schematische voorstelling van de vaardigheden in de rol

Kennis

Om de vaardigheden in de rol correct uit te voeren, hebben de leerlingen twee soorten kennis nodig: kennis van het WAT en van het HOE.

Stan krijgt van jou de opdracht om in een 3 tegen 3 spelsituatie voetbal de rol van scheidsrechter op te nemen. Welke kennis heeft Stan nodig?

Stan heeft informatie nodig over de spelregels die op dat moment belangrijk zijn (bv. wat als de bal slechts gedeeltelijk over de zijlijn gaat? Wat als de bal over de achterlijn gaat?). Daarnaast heeft Stan ook informatie nodig over de taken die hij in zijn rol dient uit te voeren. Welke stappen dient Stan te doorlopen? Zo kan aan Stan gevraagd worden om langs de zijlijn mee te lopen met de bal (observeren) en te fluiten wanneer de bal volledig over de zijlijn gaat (herkennen en reageren), waarna Stan de plaats aanduidt waarop de bal terug ingebracht kan worden (hervatten). Het is heel belangrijk dat Stan deze stappen kent.

De leerling heeft in de eerste plaats inhoudelijke kennis nodig. We noemen dit het WAT. Deze kennis is gekoppeld aan de bewegingsdoelen. De leerling heeft daarnaast ook kennis nodig over wat er verwacht wordt in zijn rol. We noemen dit het HOE, of het werkpatroon van de rol. Een werkpatroon is een beschrijving van opeenvolgende uit te voeren vaardigheden in een bepaalde rol (bv. observeren, herkennen, reageren). Het is een stappenplan waarmee we de rol voor de leerling stap voor stap concreetiseren. Om de rol te kunnen uitvoeren is het belangrijk dat de leerling dit werkpatroon ook kent.

Schematische voorstelling van de kennis gekoppeld aan de vaardigheden

Attitude

We weten nu welke vaardigheden leerlingen in de rol uitvoeren en welke kennis ze nodig hebben. Dit brengt ons bij de derde component, namelijk de attitudes of de manier waarop leerlingen de rol uitvoeren.

Stan krijgt van jou de opdracht om in een 3 tegen 3 spelsituatie voetbal de rol van scheidsrechter op te nemen. Met welke attitude voert hij de rol uit?

Stan observeert geconcentreerd en reageert door krachtig te fluiten.

In bovenstaande tabel wordt samengevat welke vaardigheden, kennis en attitudes Stan 'nodig heeft' om de rol van scheidsrechter uit te voeren.

Schematische voorstelling van de attitudes gekoppeld aan de vaardigheden

Rol van scheidsrechter

VAARDIGHEDEN	Wat doet Stan?
	Observeren van de bal
	Herkennen wanneer de bal uit is
	Reageren door te fluiten
	Hervatten van het spel aan de zijlijn
KENNIS	Wat weet Stan?
	De spelregels
	Het werkpatroon in de rol (= welke taken volgen elkaar op)
ATTITUDE	Op welke manier doet Stan dit?
	Geconcentreerd zijn
	Durven fluiten

Van eenvoudig naar complex

Elke rol kan je eenvoudiger of complexer invullen. Het gemakkelijker en moeilijker maken kan op verschillende niveaus (op niveau van de vaardigheden, kennis en attitudes) en op verschillende manieren gebeuren. Zo kan je op het niveau van de vaardigheden het observeren eenvoudiger of moeilijker maken door te variëren in de mate van zelfstandigheid: de leerling loopt mee met jou als leraar, observeert samen met een medeleerling of observeert alleen. Daarnaast zal de moeilijkheidsgraad bij het observeren ook worden bepaald door het aantal bewegsters dat gelijktijdig wordt geobserveerd (één versus meerdere leerlingen) en de complexiteit van de beweging of de spelsituatie (een deel van de beweging/onderdeel van een spel, een volledige beweging/volledig spel of een reeks bewegingen).

Conclusie

Het werken met rollen kan een niet te onderschatten bijdrage leveren aan de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. Het werken met rollen bevordert niet alleen de groei van leerlingen als persoon, leerlingen geven aan dat ze sneller leren, meer feedback krijgen en een grotere betrokkenheid op het lesgebeuren ervaren wanneer ze werken met rollen. Toch willen we hierbij benadrukken dat het werken met rollen zeker niet in elke les even relevant is. We dienen ons steeds af te vragen of het integreren van rollen zal bijdragen aan de realisatie van de bewegingsdoelen, en of de ondersteunende rollen kunnen geïntegreerd worden zonder aan bewegingstijd in te boeten.

Onze ervaring leert ons dat het correct inschatten of vaststellen van de beginsituatie cruciaal is voor een succesvolle realisatie. Daarom is het een must dat je als leraar de rollen die je wil gebruiken zelf ontwikkelt zodat deze afgestemd zijn op jouw

eigen lesgeefcontext en lesgeefstijl. In het boek lichten we toe hoe je stapsgewijs en doelgericht je eigen rollen kan ontwikkelen, afgestemd op jouw eigen praktijk en rekening houdend met wat jij haalbaar vindt. Daarnaast wordt ook omschreven hoe je de rol kan opbouwen van gemakkelijk naar moeilijk en geven we suggesties en tips over hoe je de rol kan begeleiden en evalueren. De uitgewerkte praktijkvoorbeelden kunnen een inspiratiebron vormen voor elke professional die met ondersteunende rollen aan de slag wil.

Je kan ervoor kiezen om individueel aan de slag te gaan. Maar het is misschien nog interessanter als je dit boek als inspiratiebron gebruikt binnen jouw vakgroep. De inhoud van het boek (met bijbehorende oefeningen en vragen) kan dan als vertrekpunt dienen voor een inhoudelijk vakgroeptoverleg over de concrete invulling van het curriculum lichamelijke opvoeding en de daarbij horende leerlijnen in verband met de rollen. Je kan bijvoorbeeld samen met jouw collega's bepalen hoe je de rol van coach wil opbouwen van het eerste tot zesde jaar, en welke tussenstappen je daarbij wil hanteren.

